

RELACJE PRAWNE STOSOWANIE ŚRODKÓW SANITARNYCH I FITOSANITARNYCH : EKOLOGICZNO-PRAWNY ELEMENT NATURY PRAWNEJ

Natalia Karpińska

doktor nauk prawnych,

profesor nadzwyczajny w katedrze dyscyplin prawa cywilnego

Wschodnioeuropejski Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki (Łuck, Ukraina)

e-mail: n.karpinska@ukr.net

ORCID 0000-0001-9658-3623

Adnotacja. Artykuł jest poświęcony badaniu składnika ekologicznego i prawnego charakteru prawnej relacji między stosowaniem środków sanitarnych i fitosanitarnych. Wskazując, że stosunki prawne stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych, tworząc cały kompleks heterogenicznych stosunków społecznych regulowanych przez normy prawne z różnych dziedzin prawa, podkreśla artykuł i analizuje elementy ich charakteru prawnego: agrarno-prawna, ekologiczno-prawna, administracyjno-prawna i międzynarodowo-prawna. Biorąc pod uwagę, że pojedyncze elementy są ściśle połączone ze sobą złożone, ich wewnętrzna hierarchia jest ustalona. Składnik środowiska i prawny jest wtórne w tej hierarchii, ponieważ powstaje w wyniku pojawienia się zagrożenia dla środowiska naturalnego w zakresie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych w trakcie prowadzenia działalności rolniczej.

Również podkreśla pojęcie ryzyka środowiskowego, które łączy stosunek środków sanitarnych i fitosanitarnych w dziedzinie rolnictwa i ochrony środowiska.

Udowodniono definiującą rolę państwa w pełnieniu jego funkcji ekologicznej oraz dokonano przeglądu koncepcji stanu ekologicznego zbudowanej w doktrynie. Państwo ustanawia pewne wymierne kryteria, wskaźniki bezpieczeństwa ekologicznego podczas stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych, biorąc pod uwagę ich własną zdolność do monitorowania i kontrolowania ich przestrzegania, powinni również uwzględniać zobowiązania międzynarodowe w tej dziedzinie, nawet jeśli środowiskowe zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi, roślin i zwierząt utrzymują się.

Słowa kluczowe: środki sanitarne i fitosanitarne, charakter prawny, komponent ekologiczno-prawny, WTO, UE.

SETTLEMENT OF DISPUTES ON THE APPLICATION OF SANITARY AND PHYTOSANITARY MEASURES UNDER WTO LAW

Nataliia V. Karpinska

Candidate of Juridical Sciences,

Associate Professor at the Department of Civil and Juridical Disciplines

of Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsck, Ukraine)

e-mail: n.karpinska@ukr.net

ORCID 0000-0001-9658-3623

Abstract. The article is devoted to the characteristics of the dispute resolution system in the field of application of sanitary and phytosanitary measures within the WTO. An analysis of the doctrinal approaches of scholars to the concept of trade dispute and trade dispute was conducted. It is noted that taking into account the Agreement on Rules and Procedures for Dispute Resolution (DSU) in this study, these concepts are used interchangeably.

The content of important functions performed by the WTO dispute settlement system is revealed, in particular, such as: guarantee function, rule-making, interpretation of norms, political, preventive, compensatory, stabilizing.

A number of issues that arise during the study of the subject of disputes within the WTO are analyzed: the possibility of challenging the domestic law of a member country or a specific measure applied by it contrary to WTO requirements, appealing against violations of legitimate expectations, etc.

The issue of application of WTO law during the consideration of a dispute by the WTO Dispute Settlement Body and the possibility or impossibility of applying public international law was raised. It is established that the main violators of WTO law (defendants) are developed countries. They are often the plaintiffs, however, in more than 20% of cases the plaintiffs are developing countries, which is evidence of the high confidence of these countries in existing procedures.

Key words: dispute settlement system, WTO bodies, sanitary and phytosanitary measures.

ВИРІШЕННЯ СПОРІВ З ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ САНІТАРНИХ ТА ФІТОСАНІТАРНИХ ЗАХОДІВ ЗА ПРАВОМ СОТ

Наталія Карпінська

*к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
e-mail: n.karpinska@ukr.net
ORCID 0000-0001-9658-3623*

Анотація. Стаття присвячена характеристиці системи вирішення спорів у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів у рамках СОТ. Проведено аналіз доктринальних підходів науковців щодо поняття торгового спору та торгової суперечки, зазначено, що з огляду на Домовленість про правила та процедури вирішення спорів (Dispute Settlement Understanding – DSU) в межах цього дослідження дані поняття вживаються як синоніми.

Розкрито зміст важливих функцій які виконує система врегулювання суперечок СОТ, зокрема таких як: функція гарантування зобов'язань, нормотворча, тлумачення норм, політична, превентивна, компенсаційна, стабілізуюча.

Проаналізовано ряд питань які виникають під час дослідження предмета суперечок у рамках СОТ: можливість оспорення внутрішнього законодавства країни-члена або конкретного заходу, що ним застосовується всупереч вимогам СОТ, оскарження порушення правомірних очікувань, тощо.

Піднято питання застосування права СОТ під час розгляду спору органом врегулювання спорів СОТ та можливості чи неможливості застосування міжнародного публічного права. Встановлено, що основними порушниками права СОТ (відповідачами) виступають розвинені держави. Вони ж, найчастіше, виступають і позивачами, разом з тим, більш, ніж у 20% випадків позивачами виступають країни, що розвиваються, що є свідченням високої довіри цих країн до існуючих процедур.

Ключові слова: система вирішення суперечок, органи СОТ, санітарні і фітосанітарні заходи.

Вступ (постановка проблеми). Специфічність відносин застосування санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ) зумовлює той факт, що Угода СОТ по застосуванню СФЗ створює найбільшу кількість випадків міжнародних спорів та суперечок. Саме у цій сфері часто йдеться про заходи, що самі собою не

можуть вважатися неправомірними, однак у випадку їх упередженого застосування можуть виявитися нетарифними бар'єрами в зовнішній торгівлі (Лагодієнко В. В., 2007, с.168-169). Для ефективного вирішення таких спірних ситуацій у рамках СОТ передбачено функціонування системи вирішення спорів (СВС). Відповідна система побудована Домовленістю про правила та процедури вирішення спорів (Dispute Settlement Understanding; далі – DSU). Цікаво, що розробники DSU навіть не передбачали, наскільки важливе значення в управлінні міжнародною торгівлею отримують інституції СВС СОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перш ніж перейти до аналізу особливостей такої системи слід наголосити на тому, що існує необхідність у єдиному розумінні поняття торгового спору. А. В. Духневич пропонує розрізняти поняття торгового спору та торгової суперечки. Учений розуміє під торговою суперечкою у рамках СОТ розбіжності, які виникають між членами організації у зв'язку із порушенням або недодержанням принципів, норм і вимог Угод СОТ та взятих зобов'язань, щодо доступу сільськогосподарських товарів на ринки держав-членів СОТ, здійснення експортно-імпорتنних операцій з сільськогосподарськими товарами, надання внутрішньодержавної допомоги сільському господарству, застосування заходів санітарного, фітосанітарного контролю до безпечності та якості сільськогосподарської продукції, проходження її через митні процедури та державний контроль (Духневич А. В., 2017, с. 18-20). Однак ми користуватимемося цими поняттями як синонімами, по-перше, з огляду на переклад тексту DSU на українську мову; по-друге, з огляду на методологічну потребу певного узагальнення у цьому питанні, яке не несе значного принципового змісту в контексті нашого дослідження.

Роль та значення системи вирішення спорів у рамках СОТ важко переоцінити. Саме тому в науковій літературі часто цитується такий образний вислів: «орган вирішення спорів є перлиною в короні СОТ» (WTO disputes reach 400 mark, 2009). Згідно з домінуючими оцінками дослідників, СВС СОТ на сьогодні є найбільш досконалою структурою по вирішенню міжнародних суперечок, виступаючи де-факто міжнародним торговим судом універсального характеру (Шумилов В.М., 2013, с.158). На думку А. С. Смбалян, вирішення спорів в органі вирішення спорів (далі – ОВС) – один з найефективніших існуючих коли-небудь механізмів врегулювання міждержавних суперечок, порівнянний хіба що з Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) (Смбалян А.С., 2012, с.7).

При цьому слід розуміти, що СВС СОТ не є традиційним судом в його національному чи навіть міжнародному значенні. ОВС залишається вкрай своєрідним гібридним утворенням, що поєднує дипломатичні і судові компоненти (Alschner W., 2014, с. 69). До дипломатичних елементів можна віднести обов'язковість проведення консультацій, вимога до третейських груп всіляко сприяти пошуку компромісу між сторонами, конфіденційність слухань, специфіку санкцій. При цьому баланс між судовим і дипломатичним компонентами не є статичним, він змінюється з плином часу залежно від обставин – і це надає системі такі необхідні їй гнучкість і стійкість. І якщо в перші роки існування ОВС баланс був зрушений на користь судового компонента, то за останні роки маятник хитнувся в інший бік. Саме цим пояснюється як загальне зниження кількості суперечок, переданих для вирішення в ОВС, так і значне подовження термінів їх розгляду, що виходить далеко за межі, встановлені при створенні ОВС. Розуміння

ОВС як гібридної системи пояснює і такі її особливості, як: специфічний характер винесених рішень; досить своєрідний режим санкцій; еволюція ролі і видів мирових угод, що укладаються в рамках СОТ (*Исполинов А. С., 2015, с.10-30*).

При усій своїй привабливості СВС СОТ зберігає певну елітарність. Передусім це пояснюється тим, що участь держави-члена СОТ у кожному такому спорі як позивача або відповідача спричиняє істотні матеріальні витрати (за деякими підрахунками, близько 3 млн доларів на одну справу) (*Шумілов В. М., 2010*). Крім того, загострюється проблема дотримання встановлених строків розгляду. Граничні терміни розгляду справ в ОВС, які були встановлені в DSU і які до цих пір наводяться як одна з переваг нинішньої системи розгляду спорів у СОТ, давно не дотримуються ні групами експертів, ні Апеляційним органом. Вже зараз середній термін розгляду справи (включаючи питання про виконання рішення ОВС і еквівалентності санкцій) становить три-чотири роки (*Исполинов А. С., 2015, с.10-30*). При цьому дослідники одноставно відзначають, що за останні роки суперечки стали набагато складнішими за новизною тлумачень і фактів, які лежать в основі суперечок, кількості вимог, задіяних в суперечці угод і залучених до суперечки сторін (*Steger D., 2012*).

Однак, незважаючи на це, СВС СОТ виконує кілька важливих функцій:

1) гарантування зобов'язань. Насправді, ОВС є абсолютно необхідним інструментальним засобом забезпечення виконання міжнародних зобов'язань. Сподіватися лише на те, що усі члени СОТ будуть добровільно та добросовісно виконувати свої обов'язки, – досить утопічно. Крім того, з огляду на те, що формулювання міжнародних домовленостей не завжди є чіткими та однозначними, слід свідомо припускати цілком реальні ситуації неоднакового розуміння і тлумачення відповідних норм. До того ж країни – члени завжди зацікавлені у тому, щоб врегулювати суперечності, що виникають з тих чи інших питань застосування СФЗ, на дипломатичному рівні, не звертаючись до ОВС в ролі суду. Однак у певних випадках, такі спроби не можуть бути вирішені самостійно. Так, у грудні 2012 року Аргентина подала в СОТ позов проти США та ЄС через обмеження на експорт яловичини та лимонів у США і біодизелю в країни ЄС. Аргентині довелося звернутись із скаргою після того, як були вичерпані всі спроби врегулювати ситуацію, пов'язану із застосуванням проти її експорту протекціоністських заходів, які порушують норми СОТ (*Аргентина подала в ВТО иск против США и ЕС, 2012*);

2) правотворча. У доктрині досить активно обговорюється можливість позиціонувати ОВС як нормотворця. Наприклад, Н. А. Чуйко доводить, що прийняті ОВС рішення роблять великий внесок у розвиток права СОТ та є важливою складовою частиною права СОТ. Групи експертів і Апеляційний орган здійснюють правотворчі функції за допомогою розширення змісту окремих понять, еволюційного тлумачення норм і принципів ГАТТ/СОТ, вироблення правових доктрин і концепцій, а також процесуальних принципів. Крім того, затверджені доповіді представляють собою щось більше, ніж просто рішення по конкретній справі. На такі звіти будуть часто посилатися наступні групи з вирішення спорів, породжуючи легітимне очікування серед країн – членів СОТ (*Чуйко Н. А., 2015*). Така думка цікава, але неоднозначна. Особливо вона є вразливою з огляду на відмову від абсолютного прецедентного підходу в ОВС. Однак не можна однозначно відмовитися від тези про нормотворчу функцію ОВС,

оскільки з огляду на фактичні відносини, саме цей орган не просто тлумачить та інтерпретує норми міжнародних договорів, але й фактично встановлює норми. Усі міжнародні суди так чи інакше намагаються вибудувати свою стійку і несуперечливу судову практику. У СОТ тон задає Апеляційний орган, який вимагає від третейських груп слідувати висновкам і аргументам, зробленим раніше в його рішеннях (*Исполинов А. С., 2015, с.10-30*). Однак не можна не погодитися з тим, що звіти груп та Апеляційного органу є для практики вирішення спорів у рамках СОТ чимось більшим, ніж просто рішенням по конкретній справі. У зв'язку з цим у доктрині з'явилися спроби ідентифікувати відповідну специфіку. Зокрема, деякі учені пропонують використання термінів «необов'язковий прецедент» (*Palmetier D., Mavroidis P. C., 1998*) або «прецедент, що орієнтує» (*Пода Т. О., 2008*);

3) тлумачення норм. Значна роль ОВС проявляється в офіційному тлумаченні норм права СОТ. Це, крім іншого, забезпечує ефективне практичне застосування норм права СОТ. У процесі вирішення спорів норми тлумачаться та уточнюються (*Лекарь А. С., 2012, с.156-164*). Це є практично необхідним, оскільки мова міжнародних документів, якими є угоди СОТ, потребує додаткового пояснення, що опосередковує їх одноманітне застосування;

4) політична. Система вирішення спорів, втілена у рамках СОТ, виконує важливі політичні функції. Зокрема, вона містять цілий ряд положень, які стосуються прав держав. Особливо слід наголосити на наділленні спеціальними правами країн, що розвиваються, – вони виділені в особливу категорію, хоча ні DSU, ні інші угоди в рамках СОТ не містять визначення поняття «держава, що розвивається» (*Зайцева Л. И., 2017*). Це є необхідним кроком для врівноваження можливостей різних країн та забезпечення їм рівного доступу до правосуддя. Частими є випадки, коли права та інтереси країн, що розвиваються, порушені, однак вони не мають фінансової можливості захистити їх у ОВС СОТ. При цьому механізм міжнародно-правового врегулювання спорів у рамках СОТ дозволяє компенсувати та врівноважити можливості розвинених країн та країн, що розвиваються, при вирішенні спорів у рамках СОТ, створюючи цим самим інструмент регулювання багатосторонніх міжнародних торговельних відносин та захисту інтересів їх учасників (*Лініченко Д.В., 2011*). Політичним кроком також можна визнати можливість необмеженої участі в розгляді спору третіх сторін, адже торгові спори часто зачіпають не лише безпосередньо країн – позивача та відповідача у спорі. Часто у певному вирішенні суперечки політично зацікавлені й інші країни, що можуть бути допущені до її розгляду;

5) превентивна. Сам факт існування системи вирішення суперечок покликаний втілювати ідею «договори мають виконуватися». Саме тому, ми цілком погоджуємося із Дж. Бекес у тому, що система вирішення спорів СОТ також відіграє важливу роль у попередженні виникнення торговельних спорів (*Vacchus J., 2003, с.4*);

6) компенсаційна. Важлива практична функція системи вирішення суперечок полягає у тому, що країна, інтереси якої постраждали, має законний засіб відшкодування своїх збитків. Згідно зі ст. 23 DSU члени СОТ мають застосовувати багатосторонню систему СОТ з метою: вирішення їхніх торговельних спорів; відшкодування в іншого члена СОТ відповідно до Марракеської угоди; та вжиття односторонніх заходів, що може бути дозволено

законодавством члена СОР з метою захисту своїх торговельних інтересів. Це означає, що члени СОР мають дотримуватися погоджених процедур і схвалених ОВС рішень і не застосовувати їх самостійно. На думку фахівців Секретаріату СОР, у разі, якщо члени СОР діяли б в односторонньому порядку, це призвело б до явних небажаних наслідків, які вже мали місце в історії ГАТТ. Наприклад, у разі, якщо скажчик обвинувачує іншого члена СОР у порушенні норм права СОР, цей скажчик, діючи в односторонньому порядку, може вирішити застосувати контрзаходи (наприклад, торговельні обмеження), що призвело б до порушення його зобов'язань у рамках СОР стосовно іншого члена (*A. Handbook, 2015*);

7) стабілізуюча. Головна мета СВС СОР полягає у забезпеченні безпеки та передбачуваності багатосторонньої торговельної системи СОР (*The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations, 1995*). СВС СОР дозволяє конструктивно вирішувати торговельні спори з тим, щоб такі спори не змогли призвести до серйозних політичних конфліктів (*Лекарь А. С., 2012, с.156-164*).

Виконання усіх цих функцій робить СВС СОР надзвичайно впливовою інституційно-функціональною складовою СОР.

Важливою особливістю процедури розгляду суперечок в ОВС СОР є процесуальний статус учасників, що є неоднорідним. Єдині учасники СВС СОР – це країни-члени СОР, які мають право безпосередньо брати участь у спорі як сторона або третя сторона. У DSU не застосовується характерний для юрисдикційного процесу термін «заінтересована сторона» («interested party»), а використовується термін «член, що є об'єктом розгляду» («Member concerned»). На практиці використовуються, відповідно, терміни «скажчик» і «відповідач».

Оскільки спір може торкатися інтересів не лише безпосередніх сторін, але й інших держав, протягом останніх років стає все більш поширеним вступ у справу третьої сторони (іноді до 20 країн) (*Малянова А. Н., 2008*). Цікаво, що країни, які розвиваються, брали участь у судових засіданнях як треті сторони у великій кількості справ, найчастіше у тих, що стосуються сільського господарства. При цьому члени СОР, що розвиваються, беруть участь як треті сторони з метою отримання досвіду врегулювання суперечок. Особливо це стосується Бразилії та Китаю (*Shaffer G. C., Ratton Sanchez Badin M., Rosenberg B., 2010, с.21-24*).

Якщо аналізувати якісний склад країн – учасників суперечок у рамках СОР, то стає зрозуміло, що основними порушниками права СОР (а значить, відповідачами) виступали розвинені держави. Вони ж, найчастіше, виступають і позивачами. У той же час потрібно зазначити, що більш, ніж у 20% випадків позивачами виступають країни, що розвиваються; це свідчить про досить високу довіру цих країн до існуючих процедур (*Шумілов В. М., 2010*). При цьому значною проблемою залишається фінансовий доступ до правосуддя. Як зазначає Н. Ю. Шевченко, поки-що досвід застосування механізму врегулювання суперечок стосовно СФЗ не дуже підбадьорює невеликі країни. Учений підрахував, що з 69 справ, які були ініційовані країнами з невеликою економікою, дві третини було порушено проти країн ОЕСР, і лише у 20% із цих справ країни з малою економікою досягли своєї мети. Учений доходить висновку про необхідність об'єднання країнами з малою економікою своїх зусиль для консолідації обмежених ресурсів. Такий підхід забезпечить біднішим країнам доступ до

фінансових ресурсів, які необхідні їм у випадку потреби ініціювати суперечки стосовно СФЗ (Шевченко Н. Ю., 2007, с.146-149).

Для того, щоб розуміти реальний стан справ, слід звернути увагу на такі статистичні дані: переважна більшість справ країн, що розвиваються, розпочато 5 країнами (Бразилія, Індія, Таїланд, Китай та Аргентина). Більш вражаючим є те, що понад 60 країн, що розвиваються, які є членами СОТ, ніколи не брали участі у вирішенні питань СОТ (Kerckhoven S. V., 2000).

Важливі питання виникають під час аналізу предмета суперечок у рамках СОТ. В ОВС може оспорюватися внутрішнє законодавство країни-члена або конкретний захід, що ним застосовується всупереч вимогам СОТ.

Внутрішнє законодавство може бути предметом оскарження як у зв'язку з його застосуванням у конкретних випадках, так і незалежно від його застосування. В останньому випадку мова йде про оскарження законодавства «як такого» (as such). Така можливість пояснюється тим, що система вирішення спорів в рамках СОТ спрямована на охорону не тільки існуючої торгівлі, але і безпеки та передбачуваності, необхідної для здійснення майбутньої торгівлі, а також тим, що така можливість сприяє запобіганню майбутніх суперечок.

Щодо оспорювання норм внутрішнього законодавства певної держави слід особливо підкреслити, що звернення до ОВС може ґрунтуватися на порушенні зобов'язання як нормою діючого законодавства, так і нормою прийнятого, але ще не чинного нормативно-правового акту. Необхідною умовою учені виділяють невідворотність набрання ним чинності (Красиков Д. В., 2014, с.105-109). Тобто, це дозволяє країнам діяти на випередження і не чекати безпосереднього нанесення їм збитків чи іншого негативного впливу на міжнародну торгівлю. Це має велике значення у сфері застосування СФЗ, оскільки право СОТ вибудувало цілу систему механізмів, спрямованих на формування вільного і прозорого інформаційного поля, невід'ємною складовою якого є принцип транспарентності. У результаті країни попереджаються про майбутні зміни щодо вимог застосування СФЗ завчасно і мають змогу оскаржити такі нормативні акти, які здатні зі вступом у силу порушити їхні інтереси.

Інший аспект питання про національне законодавство як предмет оспорювання в ОВС СОТ – це можливість оскаржити норми, які наділяють національні органи повноваженнями, що можуть у випадку їх реалізації порушувати вимоги СОТ. Підхід ОВС щодо цього питання еволюціонує. Раніше доктрина розмежування зобов'язуючого та дискреційного законодавства ґрунтувалася на неприпустимості презюмування несумлінної поведінки держави. Як відзначав Апеляційний орган, у тих випадках, коли виконавча гілка влади наділена дискреційними повноваженнями, не можна презюмувати, що член СОТ не буде сумлінно дотримуватися своїх зобов'язань за Угодою про заснування СОТ (*United States – Section 211 Omnibus Appropriations Act of 1998*). Добре цей підхід проілюстровано у доповіді у справі США – Тютюн, в якому група експертів вказала, що «законодавство, яке лише надає дискреції виконавчій владі Договірної держави діяти в порушення Генеральної угоди, не може бути оскаржене як таке; тільки фактичне застосування такого законодавства в порушення Генеральної угоди може бути предметом оскарження» (*United States – Measures affecting the importation, internal sale and use of tobacco, 1994*).

Так, раніше вважалося, що неправомірною є лише та норма, яка зобов'язує орган діяти у спосіб, що порушує вимоги СОТ. Тобто незобов'язуюче дискреційне повноваження могло бути оскаржене лише у тому випадку, коли воно було застосоване, тобто реалізоване на практиці. Останніми роками підхід змінюється, а саме: наразі ОВС СОТ відштовхується від тези про те, що існуюча потенційна загроза застосування такої норми (дискреційного повноваження) здійснює «охолоджуючий ефект» для торгівлі, і тим самим може прирівнюватися у певних випадках до реалізованої норми (*United States — Sections 301–310 of the Trade Act 1974*).

Які саме порушення можуть потягнути за собою звернення до ОВС СОТ? Насправді існує кілька можливих варіантів. Найбільш розповсюдженим варіантом є порушення, які безпосередньо негативно впливають на вигоди країни-скаржника. Предметом таких спорів частіше за все є нетарифні бар'єри (технічні стандарти, санітарні і фітосанітарні заходи) (*Шумілов В. М., 2010*).

Менш поширеним є варіант оскарження порушення правомірних очікувань. Необхідність захисту правомірних очікувань закріплена у ст. XXIII 1 (b) ГАТТ 1994, відповідно до якої порушення Угоди СОТ фіксується там, де досягненню будь-якої мети перешкоджає застосування заборонювальних заходів. Це створює ефективний механізм захисту тієї зі сторін, яка не зазнала прямого збитку від порушення норми угоди. Встановити правомірні очікування та надати їм юридичні визначення досить важко. Напевно у зв'язку з цим журі та Апеляційний орган звертаються до цієї концепції рідко, лише в окремих справах у міжнародному праві визнається можливість відповідальності за правомірну поведінку, тобто за поведінку, що не порушує норму міжнародного права. Юридичне вираження очікувань можна в деякій мірі вивести з праць Апеляційного органу, а саме: під ними слід розуміти наміри, які можна вважати частиною контексту угоди, що укладається сторонами, в сенсі п. 1 ст. 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, в якому є посилання на контекст як на один з елементів, що враховуються при тлумаченні договору (*Малянова А. Н., 2008*).

Третій варіант полягає у порушенні загального блага, яке формується в контексті реалізації права СОТ. Правомірною підставою для подачі скарги є загроза недосягнення цілей СОТ, навіть якщо при цьому немає прямої загрози інтересам або вигодам члена СОТ. Тому можна сказати, що ГАТТ – одна з центральних угод СОТ – прямо допускає явище, яке в праві носить назву *actio popularis*, тобто є дії в інтересах всієї спільноти і від імені спільноти (*Малянова А. Н., 2008*).

Важливим є питання про право, яке застосовується під час розгляду спору в ОВС СОТ. Звичайно, це є право СОТ. Однак практика викриває певні проблемні моменти. Зокрема, дискусійним є питання щодо можливості застосування міжнародного публічного права. Ж. Трахтманн стверджував, що ОВС «апріорі позбавлений можливості застосування норм права, що виходять за межі угод СОТ». Проте він підкреслював, що «необхідно усвідомлювати різницю між юрисдикцією і правом, застосовним до відповідного спору» (*Trachtmann J. P., 2005*). Той факт, що юрисдикція третейських груп строго обмежена угодами СОТ, не означає, що право, яке застосовується такими групами, слід відокремлювати від всіх інших міжнародно-правових норм. Навпаки, право СОТ є частиною

міжнародного права, і при тлумаченні угод «будь-які відповідні норми міжнародного права, які застосовуються у відносинах між учасниками», повинні прийматися до уваги (*Венская конвенция о праве договоров между государствами и международными организациями или между международными организациями 21.03.1986*). Так Апеляційний орган прямо вказав, що норми ГАТТ «не слід розглядати у відриві від міжнародного публічного права», що відповідає ст. 31 п. 3 (с) Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року (*Солнцев А. М., Голубев В. В., 2013, с. 93-99*).

Джерелом звичаєво-правового розвитку права СОТ може стати запозичення судовими органами СОТ рішень інших міжнародних судів. На практиці групи експертів і Апеляційний орган вже неодноразово зверталися до рішень Міжнародного Суду ООН і його попередниці, Постійної палати міжнародного правосуддя. Рішення інших судів, як і рішення ОВС СОТ, не є джерелом права СОТ, вони лише сприяють розвитку міжнародного права (*Малянова А. Н., 2008*).

Під час розгляду справи, в якій потрібне тлумачення норм, що не входять до права СОТ, журі або Апеляційний орган можуть запросити консультації у інших міжнародних організацій, як це вже мало місце в справі США – авторські права (*Малянова А. Н., 2008*).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасний розвиток системи вирішення спорів СОТ демонструє переговорну кризу та зниження авторитетності системи вирішення спорів СОТ на тлі посилення регіоналізації; блокування апеляційного оскарження; перехід від юстиціалізації до політизації; перехід від прецедентності до варіативності у рішеннях, тощо. Дія усіх цих тенденцій матиме суперечливий вплив на відносини застосування СФЗ, адже, з одного боку, внаслідок паралічу апеляційної інстанції система вирішення спорів СОТ значно втрачає у своїй судовій складовій, що тягне за собою дипломатично-орієнтований дисбаланс. З іншого боку, вирішення спорів щодо СФЗ тяжіє до поглиблення наукового підходу, що передбачає все ж використання судово-орієнтованої системи вирішення суперечок. У результаті науковий підхід щодо оцінки правомірності СФЗ у сфері сільського господарства може значно знизити свою ефективність в умовах засилля дипломатично-орієнтованого вирішення суперечок.

Список використаних джерел:

1. Лагодієнко В. В. Щодо напрямів державної підтримки агропромислового виробництва при вступі України до СОТ. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2007. Вип. 3. Т. 1. С. 168 – 179.
2. Духневич А. В. Щодо розмежування понять «торгові суперечки» та «торгові спори». Правові проблеми державно-приватного партнерста в умовах євроінтеграції: зб. матер. Міжнар. Конгресу (Одеса, 2 – 4 червня 2017 року). Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2017. С. 18 – 20.
3. WTO disputes reach 400 mark. WTO Press release. PRESS/578. 2009. 6 nov.
4. Шумилов В. М. Право Всемирной торговой организации (ВТО). М.: Юрайт, 2013. С. 158.
5. Смбалян А.С. Всемирная торговая организация: уникальность и адекватность. Право ВТО. 2012. № 1. С. 7.

6. Alschner W. Amicable settlements of WTO disputes: bilateral solutions in a multilateral system. *World Trade Review*. 2014. Vol. 13. № 1. P. 69.
7. Исполинов А. С. К 20-летию ВТО: критический взгляд на практику Органа по разрешению споров. *Торговая политика*. 2015. № 1/1. С. 10 – 30.
8. Шумілов В. М. Вирішення спорів у Світовій організації торгівлі (СОТ). URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/15684/122-132.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
9. Steger D. Establishment of a Dispute Tribunal in the WTO. Trade and development symposium. Perspectives on the Multilateral Trading System. A Collection of Short Essays. URL: <http://www.ictsd.org/downloads/2012/02/debra-stegerestablishment-of-a-dispute-tribunal-in-the-wto.pdf>
10. Аргентина подала в ВТО иск против США и ЕС из-за ограничений на поставки аргентинских товаров. 6. 12. 2012. URL: www.itartass.com/c1/590644.html
11. Чуйко Н. А. Международно-правовое регулирование безопасности пищевых продуктов в рамках Всемирной торговой организации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук 12.00.10. Москва, 2015. 28 с.
12. Palmeter D., Mavroidis P. C. The WTO Legal System: Sources of Law. *American Journal of International Law*. 1998. P. 401;
13. Пода Т. О. Проблеми функціонування та напрямки реформ системи врегулювання міждержавних суперечок СОТ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.11. Київ, 2008. 24 с.
14. Лекарь А. С. Основні риси та базові принципи системи вирішення спорів в рамках Світової організації торгівлі (СОТ). *Бюллетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 156 – 164.
15. Зайцева Л. И. Права государств в процессе разрешения споров во Всемирной торговой организации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук 12.00. 10. Москва, 2017. 31 с.
16. Лініченко Д. В. Міжнародно-правовий механізм врегулювання торговельних спорів у рамках діяльності світової організації торгівлі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.11. Київ, 2011. 20 с.
17. Vacchus J. «Woulda, Coulda Shoulda»: The Consolations of WTO Dispute Settlement. Address to the International BAR Association. Geneva, 2003. P. 4.
18. A Handbook on the WTO Dispute Settlement System. Cambridge University Press, 2004. 215 p.
19. The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: The Legal Texts. Geneva: WTO, 1995. 558 p.
20. Малянова А. Н. Становление и развитие права Всемирной торговой организации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук 12.00.10. Москва, 2008. 24 с.
21. Shaffer G. C., Ratton Sanchez Badin M., Rosenberg B. Winning at the WTO: The Development of a Trade Policy Community within Brazil, in GC Shaffer & R Meléndez-Ortiz (eds) *Dispute settlement at the WTO: The Developing Country Experience* (Cambridge University Press 2010). P. 21 – 104.
22. Шевченко Н. Ю. Наслідки вступу до СОТ для України у сфері агропромислового виробництва. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 109. С. 146 – 149.
23. Kerckhoven S. V. The World Trade Organization's Dispute Settlement Understanding: Are All (Un) Equal? *SSRN Electronic Journal*. 2000.

24. Красиков Д. В. Внутреннее законодательство членов ВТО как предмет оспаривания в рамках системы ВТО по разрешению споров. Юридическая наука. 2014. № 1. С. 105 – 109.
25. United States – Section 211 Omnibus Appropriations Act of 1998 : Report of the Appellate Body of 2 January 2002, § 259.
URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/176abr_e.pdf
26. United States – Measures affecting the importation, internal sale and use of tobacco: Report of the Panel of 12 August 1994, § 118. URL: <https://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/ustobacco.pdf>
27. United States — Sections 301–310 of the Trade Act 1974.
URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds152_e.htm
28. Trachtmann J. P. Book Review: “Conflict of Norms in Public International Law: How WTO Law Relates to Other Rules of International Law” by Joost Pauwelyn. American Journal of International Law. 2005. P. 445.
29. Венская конвенция о праве договоров между государствами и международными организациями или между международными организациями від 21 березня 1986 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04#Text
30. Солнцев А. М., Голубев В. В. ВТО и региональные интеграционные объединения: конкуренция юрисдикций и применимых принципов права при разрешении межгосударственных споров. Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 5, Юриспруд. 2013. № 1 (18). С. 93 – 99.

References:

- Lahodiyenko V. V. Shchodo napryamiv derzhavnoyi pidtrymky ahropromyslovoho vyrobnytstva pry vstupi Ukrayiny do SOT. Visnyk ahrarynoyi nauky Prychornomor'ya. 2007. Вып. 3. Т. 1. С. 168 – 179.
- Dukhnevych A. V. Shchodo rozmezhuвання ponyat' «torhovi superechky» ta «torhovi spory». Pravovi problemy derzhavno-pryvatnoho partnersta v umovakh yevrointehratsiyi: zb. mater. Mizhnar. Konhresu (Odesa, 2 – 4 chervnya 2017 roku). Odesa: Vyd. dim «Hel'vetyka», 2017. S. 18 – 20
- WTO disputes reach 400 mark. WTO Press release. PRESS/578. 2009. 6 nov.
- Shumilov V. M. Pravo Vsemirnoy torgovoy organizatsii (VTO). M.: Yurayt, 2013. S. 158.
- Smbatyan A.S. Vsemirnaya torgovaya organizatsiya: unikal'nost' i adekvatnost'. Pravo VTO. 2012. № 1. S. 7.
- Alschner W. Amicable settlements of WTO disputes: bilateral solutions in a multilateral system. World Trade Review. 2014. Vol. 13. № 1. P. 69.
- Ispolinov A. S. K 20-letiyu VTO: kriticheskiy vzglyad na praktiku Organa po razresheniyu sporov. Torgovaya politika. 2015. № 1/1. S. 10 – 30.
- Shumilov V. M. Vyryshennya sporiv u Svitoviy orhanizatsiyi torhivli (SOT). URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/15684/122-132.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Steger D. Establishment of a Dispute Tribunal in the WTO. Trade and development symposium. Perspectives on the Multilateral Trading System. A Collection of Short Essays. URL: <http://www.ictsd.org/downloads/2012/02/debra-stegerestablishment-of-a-dispute-tribunal-in-the-wto.pdf>
- Argentina podala v VTO isk protiv SSHA i YES iz-za ogranicheniy na postavki argentinskikh tovarov. 6. 12. 2012. URL: www.itartass.com/c1/590644.html

11. Chuyko N. A. Mezhdunarodno-pravovoye regulirovaniye bezopasnosti pishchevykh produktov v ramkakh Vsemirnoy torgovoy organizatsii: avtoref. diss. ... kand. yurid. nauk 12.00.10. Moskva, 2015. 28 s.
12. Palmeter D., Mavroidis P. C. The WTO Legal System: Sources of Law. *American Journal of International Law*. 1998. P. 401;
13. Poda T. O. Problemy funktsionuvannya ta napryamky reform systemy vrehulyuvannya mizhderzhavnykh superechok SOT: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk 12.00.11. Kyiv, 2008. 24 s.
14. Lekar A. S. Osnovni rysy ta bazovi pryntsyipy systemy vyrishennya sporiv v ramkakh Svitovoyi orhanizatsiyi torhivli (SOT). *Byulleten Ministerstva yustytysiyi Ukrainy*. 2012. № 4. S. 156 – 164.
15. Zaytseva L. I. Prava gosudarstv v protsesse razresheniya sporov vo Vsemirnoy torgovoy organizatsii: avtoref. diss. ... kand. yurid. nauk 12.00. 10. Moskva, 2017. 31 s.
16. Linichenko DV International legal mechanism for settling trade disputes in the framework of the world trade organization: author's ref. dis. ... Cand. jurid. Science 12.00.11. Kyiv, 2011. 20 p.
17. Bacchus J. «Woulda, Coulda Shoulda»: The Consolations of WTO Dispute Settlement. Address to the International BAR Association. Geneva, 2003. P. 4.
18. A Handbook on the WTO Dispute Settlement System. Cambridge University Press, 2004. 215 p.
19. The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: The Legal Texts. Geneva: WTO, 1995. 558 p.
20. Malyanova A.N. Formation and development of the law of the World Trade Organization: author. diss. ... Cand. jurid. Sciences 12.00.10. Moscow, 2008. 24 p.
21. Shaffer G. C., Ratton Sanchez Badin M., Rosenberg B. Winning at the WTO: The Development of a Trade Policy Community within Brazil, in GC Shaffer & R Meléndez-Ortiz (eds) *Dispute settlement at the WTO: The Developing Country Experience* (Cambridge University Press 2010). P. 21 – 104.
22. Shevchenko N. YU. Naslidky vstupu do SOT dlya Ukrainy u sferi ahropromyslovoho vyrobnytstva. *Kul'tura narodov Prychernomor'ya*. 2007. № 109. S. 146 – 149.
23. Kerckhoven S. V. The World Trade Organization's Dispute Settlement Understanding: Are All (Un) Equal? *SSRN Electronic Journal*. 2000.
24. Krasikov D. V. Vnutrenneye zakonodatel'stvo chlenov VTO kak predmet osparivaniya v ramkakh systemy VTO po razresheniyu sporov. *Yuridicheskaya nauka*. 2014. № 1. S. 105 – 109.
25. United States – Section 211 Omnibus Appropriations Act of 1998 : Report of the Appellate Body of 2 January 2002, § 259.
URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/176abr_e.pdf
26. United States – Measures affecting the importation, internal sale and use of tobacco: Report of the Panel of 12 August 1994, § 118. URL: <https://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/ustobacco.pdf>
27. United States — Sections 301–310 of the Trade Act 1974.
URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds152_e.htm

28. Trachtmann J. P. Book Review: “Conflict of Norms in Public International Law: How WTO Law Relates to Other Rules of International Law” by Joost Pauwelyn. *American Journal of International Law*. 2005. P. 445.
29. Vienna Convention on the Law of Treaties Between States and International Organizations or Between International Organizations from 21 March 1986 Roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04#Text
30. Solntsev A. M., Golubev V. V. WTO and regional integration associations: competition of jurisdictions and applicable principles of law in the resolution of interstate disputes. *Vestn. Volgogr. state un-that. Ser. 5, Jurisprud.* 2013. No. 1 (18). S. 93 - 99.